

Belföldi többnapos turisztikai célú utazások, 2008–2013

Szerző: Probáld Ákos¹

A magyar lakosság belföldi turisztikai aktivitása a maga egyharmados értékével európai összehasonlításban a kontinens utolsó harmadában szerepel, a belföldi turizmus az életvitelben és a gazdaságban még nem tölti be azt a szerepet, amely egy valóban egészséges társadalomban megilletné. A szoros összefüggés a foglalkoztatottság, a keresetek, a szabadon elkölthető (diszkrecionális) jövedelmek, a reáljövédelmek alakulása, az infláció és a lakosság életminősége, szabadideje, fogyasztása, turisztikai aktivitása között régóta közismert, ennek szakirodalmi kötetekre rúg. A felsorolt tényezőkkel leírható gazdasági folyamatok 2007–2008 óta többségükben negatív irányba változtak, és válságként voltak értékelhetők. Bár 2011 óta a kereskedelmi szálláshelyeken a belföldi forgalom érzékelhetően növekszik, a teljes lakosság körében a turisztikai utazások 2008 és 2013 között korántsem élénkültek.

A lakosság turisztikai utazási szokásairól a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) 2004 óta végez változatlan módszertannal nagymintás adatgyűjtést, az alábbi írás ennek a tapasztalatait foglalja össze.

Kulcsszavak: belföldi turizmus, belföldi utazási aktivitás, utazások száma, turisztikai fogyasztás (kiadások).

1. A vizsgálat módszertana

A lakosság belföldi turisztikai keresletének vizsgálata céljából a KSH 2004 óta évente végez adatgyűjtést. Az Európai Unió turizmusstatisztikával foglalkozó rendelete (*Regulation EU No. 692/2011 of the European Parliament and of the Council of 6 July 2011 concerning European statistics on tourism and repealing Council Directive 95/57/EC*) részletesen szabályozza, hogy a tagországok a lakosság turisztikai célú utazásairól milyen gyakorisággal, milyen mutatókat, milyen dimenziókban, mely vonatkozási körre érvényesen adjanak át az unió statisztikai szolgálatának, az Eurostatnak annak érdekében, hogy a közösségi turisztikai politikák kialakításához a döntéshozók számára az európai statisztikák megszülethessenek. A jogszabály nem írja elő részleteiben az alkalmazott adatgyűjtési módszereket, eljárásokat, a hitelesség és a megbízhatóság garanciái érdekében azonban komoly minőségi kontrolloknak vetik alá az egyes országok szolgáltatotta adatokat.

A KSH 2013. évi adatgyűjtése során negyedéves gyakorisággal kerestek fel az ország 435 településén első alkalommal 15 ezer háztartást, illetve körülbelül 25 ezer személyt, hogy 320 kérdezőbiztos egy-egy személyes interjú során érdeklődjön a háztartás és tagjai felmérést megelőző három hónap során – a felejtési effektus minimalizálására törekedve – turisztikai céllal² megtett közös vagy egyéni,

legalább egy, lakóhelyen kívüli éjszakázással járó utazásairól. Az év végére a vizsgálatban való részvétel megtagadása, az elköltözések, elhalálozások következtében végül 10 és fél ezer háztartás 17,9 ezer tagja adott értékelhető választ.

Történtek ugyan kísérletek a telefonos kikérdezés végrehajtására, ezek azonban – a kérdezési program hossza és összetettsége miatt – nem bizonyultak eredményesnek. Az online adatfelvétel bevezetése a lakosság informatikaeszköz-ellátottsága, az elektronikus írástudás elterjedtsége és az érintettek alacsony hajlandósága miatt egyelőre kétséges.

A tárgyban mérvadó EU-rendelet jelenleg nem írja elő kötelező érvénnyel az egynapos utazásokról történő adatszolgáltatást, csupán *opcións jelleggel* tartalmaz ajánlásokat. A KSH egyelőre csak a többnapos, tehát éjszakázással együtt járó utazásokat méri fel, az egynapos utakat, a kirándulásokat nem. Ez ugyanis, különös tekintettel az idő függvényében óhatatlanul felmerülő felejtési hatásra, más gyakoriságot, más kérdezési technikát igényel. A többnapos utazásokon belül megkülönbözteti az 1–3 éjszakás, ún. víkendezés típusú (továbbiakban rövid) és a hosszabb, 4 vagy többéjszakás (továbbiakban hosszú) utazásokat.

A kérdezési program korhatár nélkül kiterjed a háztartás valamennyi tagjára, összetételére, tagjainak demográfiai, iskolázottsági, foglalkoztatottsági, lakhatási jellemzőire, életkörülményeikkel, jövedelmi pozíciójukkal és annak változásával való elégedettségükre. Egy-egy alkalommal egy interjú készül, ami a háztartás valamennyi tagja valamennyi útjának jellemzőit rögzíti, függetlenül attól, hogy azt egyetlen személy tette, vagy több személy közös útja volt. Egy-egy háztartás egy rotációs eljárást követve 4–8 negyedéven keresztül vesz részt a programban, azért, hogy egy (vagy két) év utazásainak összességére lehessen információt szerezni.

¹ A Központi Statisztikai Hivatal nyugalmazott főosztályvezetője. E-mail: probaldakos@gmail.com.

² Turisztikai motivációnak számít minden olyan utazás, amelynek célja nem keresőtevékenység végzése vagy adminisztratív ügyek intézése. A felvétel nem veszi figyelembe a társadalombiztosítás terhére történő gyógykezelés, kórházi tartózkodás miatt megvalósult utazásokat.

A nemzetgazdaság néhány makromutatója, 2008 és 2013

	2008	2013
Háztartások egy főre jutó nettó jövedelme (forint)	874 507	994 876
Háztartások egy főre jutó fogyasztási kiadása (forint)	750 309	815 907
Ebből: szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás (forint)	27 215	28 384
Aktivitási arány (%)	54,6	57,5
Munkanélküliség (%)	7,8	10,2
Foglalkoztatottsági ráta (%)	50,3	51,6
Alkalmazásban állók bruttó átlagbére (forint)	198 741	230 714
Egy főre jutó GDP (ezer forint)	2 644	2 939
GDP volumenindexe (2000=100)	121,1	122,4
GDP volumenindexe (előző év=100)	100,9	101,1
Harmonizált fogyasztói árindex (előző év=100)	106,0	101,7
Összes rendelkezésre álló jövedelem (milliárd forint)	18 158	19 483
Összes rendelkezésre álló jövedelem volumenindexe (%)	98,3	96,1
Egy főre jutó reáljövedelem indexe (előző év=100)	98,5	96,6*

*2012. évi adat.

Forrás: KSH

A turisztikai utazások jellemzőit széleskörűen járja körül a program, rögzítve az utazások motivációit, célterületeit, időszakát és időtartamát, az igénybe vett szálláshely fajtáját, a közlekedés módját, az utazásban részt vevő háztartástagokat és hangsúlyozottan az utazás során megvalósult fogyasztás jellemzőit, a kiadások árú és szolgáltatások szerinti részletezésével.³ A személyes interjúkat képezte, a KSH STATEK Kft. alkalmazásában álló, egyéb lakossági felvételekben is részt vevő kérdezőbiztosok végzik, korábban papíralapon, ma már informatikai eszközök közvetlen alkalmazásával. Az együttműködésre felkért háztartások önkéntes alapon vesznek részt a programban, a rendelkezésre állás természetesen nem kötelező.

Egy-egy éves programnak a tervezéstől a logisztikai végrehajtásig, az adatok feldolgozásig, adatbázisokba helyezésig és publikálásig terjedő munkálatainak tárgyi és személyi költségei eléri a 110 millió forintot.

A tanulmány a következőkben erre a KSH-adatgyűjtésre épít, figyelembe véve, hogy a Magyar Turizmus Zrt. két évente készít(tet) a lakosság utazási szokásait vizsgáló felméréseket.⁴ Ez utóbbiak mintaelemszáma lényegesen kisebb (1000 fő), csak a 18 éven felüli népesség körében készül, és kiterjed az egynapos (éjszakázás nélküli) utazásokra is. Jelen tanulmány semmiképpen sem kritikája az említett vizsgálatnak, az eredmények összehasonlítására azonban – a méretből, a lefedettségéből és az érintett körből, továbbá a más módszertani különbségekből adódó eltérések, korlátok miatt – csak nagy óvatossággal szabadna vállalkozni.

³ Az adatgyűjtés kérdőíve letölthető a KSH honlapjáról: <http://www.ksh.hu> > Turizmus, vendéglátás menüpont (http://www.ksh.hu/2013_onkentes_adatgyujtesek?osap=1942).

⁴ További információ: Mester Tünde: A magyar lakosság utazási szokásai 2012-ben. *Turizmus Bulletin*. 2013/1. pp. 20–40.

2. A lakosság turisztikai utazásainak általános jellemzői

Nyolc-tíz évvel ezelőtt még „pörgött” az autó- és ingatlanpiac, sokkal többen jártak belföldre, külföldre nyaralni, és kultúrára is több jutott. Azóta azonban lelassult, majd visszaesett a lakosság, a háztartások fogyasztása, a korábban középosztálynak tekintett csoportok tömegesen vonultak ki bizonyos fogyasztási szegmensekből, a szegényebb rétegek pedig továbbra sem tudtak megjeleníteni olyan, az életminőség szempontjából lényeges területeken, mint a turizmus. Azoknak a makromutatóknak az értéke, amelyeket úgy lehet számon tartani, hogy alakulásuk jelentősen befolyásolja a turisztikai aktivitást, 2013-ig többségében korántsem mutatott érdemi elmozdulást (1. táblázat). (A gazdasági mutatók és a lakosság belföldi utazásai 2014 első félévében is pozitív tendenciát mutatnak, ami önmagában nem tükrözi az éves folyamatokat, de bizakodásra ad okot. A szerk. megj.)

3. A belföldi utazások jellemzői

3.1. A LAKOSSÁG UTAZÁSI AKTIVITÁSA

A lakosság belföldi turisztikai aktivitása⁵ az utóbbi években tartósan meglehetősen szerényen alakult. Sem a belföldi turisztikai utazásokban részt vevők aránya, sem az utazásra fordított idő, sem pedig az utazásra szánt kiadások nem tudtak elmozdulni az alacsony bázisról (2. táblázat).

⁵ Belföldi turisztikai aktivitás: arányszám, amely a lakosság azon részét hasonlítja a teljes népességhez, akik egy-egy évben legalább egy alkalommal vettek részt turisztikai szándékkal (motivációval) olyan belföldi utazáson, amelynek során legalább egy éjszakát otthonuktól, állandó lakóhelyüktől távol töltöttek el.

A lakosság belföldi többnapos turisztikai utazásainak főbb jellemzői

Év	Utazási aktivitás (%)	Turisztikai utazásra	
		fordított idő (ezer éjszaka)	szánt kiadások (millió forint)
2008	35,6	86 339	286 655
2009	33,9	71 901	233 667
2010	34,9	71 968	245 414
2011	34,3	74 831	260 375
2012	34,6	69 402	258 893
2013	33,2	59 896	258 447

Forrás: KSH

A magyar lakosság belföldi turisztikai aktivitása európai összehasonlításban is kifejezetten alacsony. Ez utóbbi még akkor is helytálló megállapítás, ha figyelembe vesszük, hogy az EU-tagállamok egy része is csak részben teljesíti azokat az adatszolgáltatási kötelezettségeket, amelyeket a lakosság belföldi turisztikai keresletének méréséről hatályos jogszabály előír. Ez a körülmény erősen korlátossá teszi a magabiztos összehasonlítást, annyi azonban bizonyosan állítható, hogy a lakosság utazási aktivitása egyelőre az adatot szolgáltató⁶ uniós országok utolsó harmadába kvalifikálja Magyarországot (3. táblázat).

Az az eredmény, hogy – a fent részletezett módszer szerint – a magyar lakosság kétharmada vagy nem engedheti meg magának, hogy családjának, háztartásának legalább egy tagja, évente legalább egy alkalommal nem munkavégzés céljából egy napnál hosszabb időre elutazzon lakóhelyéről, vagy igénye sincs erre, arra mutat, hogy a jól-létnek ez a fontosnak vélt eleme hiányzik az életéből, elfogadható életminőségről esetükben nem lehet szó. A szegénységnek, leszakadásnak a jellemzői közé tehát ez az elem is hozzátartozik. Az egyharmados turisztikai aktivitás is úgy érvényesül, hogy a lakoságnak csak a 18 százaléka vett részt például 2013-ban hosszabb, legalább 4 éjszakás, egynegyede pedig 1–3 éjszakás utazáson. Ezek az arányok sajnos stabilan érvényesülnek, tehát nem róhatóak fel az alkalmazott módszer esetlegességének.

Az természetesen elgondolkodtató, hogy egyes turisztikai utazások elemzésével foglalkozó (a minta nagyságát, a kikérdezések gyakoriságát és technikai kivitelezését illetően a fent leírtaknál szerényebb feltételekkel és ennek következtében részben szerényebb tartalmú kérdezési programmal rendelkező) műhelyek ettől különböző, kedvezőbb következtetésekre jutnak.

Az egyharmados utazási aktivitás azt is jelenti, hogy több mint 3 millió lakos utazik belföldön egy-egy

évben legalább egyszer turisztikai céllal, ezzel a tevékenységgel tölt el 60 millió napot, és 258 milliárd forintot áldoz a belföldi turizmusra. Ebből 125 milliárd jut az 1–3 éjszakás és 133 milliárd a hosszabb (4+ éjszakás) utakra. Az összes utazás 71%-a rövid utazás, az összesen így eltöltött éjszaka pedig az összes turisztikai távollét 50%-a.

Az csak látszólagos ellentmondás, hogy a kereskedelmi szálláshelyek statisztikai adatai 2011 óta – a lakossági fogyasztás mostani, a mélypontot elhagyó élénkülésével, a Széchenyi Pihenőkártya (SZÉP-kártya) jótékony hatásával magyarázva a jelenséget – növekvő belföldi vendégforgalomról tanúskodnak. Nem kétséges, hogy van egy valóban gazdasági gyarapodást megélt szűk lakossági réteg, amely réteg először a belföldi, ezt követően a külföldi rekreációra, pihenésre, értékteremtő turizmusra is egyre több időt és pénzt tud áldozni. A kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalmi bővülésében persze nem csupán a szabadidős, de a hivatásturisztikai (munkavégzéssel összefüggő) üzleti utazások is benne foglaltaknak.

A belföldi utazási aktivitás, az utazásra fordított anyagi források itt vázolt kedvezőtlen vonásai évek óta érvényesülnek, és az életszínvonal remélhető lassú javulásával majd ez a trend is megváltozik. Az utazási szokások szerkezete, az utazási szokásokat befolyásoló tényezők hatásának mértéke az évek során alig változott, a 2013-ban detektálható összefüggések a korábbi években hasonlóan érvényesültek.

3.2. KIK UTAZNAK, ÉS KIK NEM?

A belföldi utazási aktivitás természetesen *demográfiai, gazdasági aktivitási, iskolai végzettségi jellemzők szerint, továbbá térségenként* eltérően alakul, és ezek a változók évek óta ugyan nem egyformán erősen, de mindenképpen befolyásolják a turisztikai folyamatokat.

A kapcsolatok megléte és szorossága szintén „életszerű”, a vizsgálatok évek óta nem tárnak fel váratlan, szokatlan összefüggéseket (ami talán érv az alkalmazott

⁶ Teljes körűen 17, részlegesen 11 ország szolgáltató adatot a 28 tagállamból.

A belföldi többnapos turisztikai célú utazások jellemzői az Európai Unió országaiban, 2013
(a 15 éves és idősebb népesség körében)

Ország	Utazási aktivitás (%)	Egy napra jutó kiadások (euró)	Kiadások összesen (euró)	Egy főre jutó GDP (euró)	A GDP volumen-változása (%-ban, 2008=100%)
Bulgária	n. a.	28,5	546 299	14 449	-2,0
Csehország	73,5	30,3	3 971 539	27 200	-2,2
Dánia	83,0	n. a.	n. a.	37 900	-3,3
Észtország	62,9	57,5	673 999	23 144	+1,2
Finnország	88,5	n. a.	n. a.	35 617	-5,1
Franciaország	72,1	n. a.	n. a.	35 884	+0,7
Hollandia	83,5	n. a.	n. a.	41 711	-3,3
Horvátország	n. a.	42,7	2 198 745	18 191	-12,0
Írország	70,6	96,8	5 949 862	39 547	-5,5
Lettország	51,4	39,7	604 959	19 120	-6,3
Luxemburg	84,9	119,2	1 277 567	78 760	+1,1
Magyarország	36,8	33,1	2 029 540	20 265	-4,9
Málta	50,6	n. a.	n. a.	40 007	+3,1
Németország	77,0	n. a.	n. a.	40 007	+3,1
Olaszország	42,5	65,6	22 540 386	30 284	-7,6
Spanyolország	53,3	38,3	25 067 970	29 851	-6,6
Szlovákia	56,0	54,4	1 774 527	24 605	+5,0
Szlovénia	61,4	n. a.	n. a.	27 900	-9,4

Megjegyzés: A táblázatban a cikk írásakor elérhető adatok szerepelnek.

Forrás: Eurostat

módszer helytállósága mellett), áttekintésük, különösen pedig számszerűsítésük mégis indokolt lehet.

Az utazási aktivitás a korral jelentősen változik. A gyermekkorban lévők – a 14 éven aluliak – utazási „hajlandósága” azért lehet a legmagasabb (41%), mert ha utaznak, vagy egyedül, különböző közösségi táborkban (iskolai, civilszervezeti, önkormányzati, „Erzsébet” stb.) – adott esetben éppen hátrányos helyzetükből következően – töltik az idejüket, vagy a szülőkkel utaznak. A fiatalok – a 15–24 évesek – részben még aktív koruk legdinamikusabb korszakát élő szüleikkel vagy éppen önállóan egyik megnyilvánulásaként utaznak az átlagosnál gyakrabban (36%). A 25–44 éves korosztály átlag feletti utazási aktivitása (37%) annak következtében jellemző, hogy ez a kor az anyagi gyarapodás, a karrierek kiteljesedésének időszakai. A 45–64 éves korosztályra már az átlagosnál szerényebb aktivitás (32%) jellemző. A senior korosztály – 65 éven felüliek – már látványosan kevésbé utazik (20%), minden bizonnyal annak következtében, hogy közöttük már viszonylag magas az egyedül élők, az egészségügyi problémákkal küzdők aránya, továbbá anyagi helyzetük is – ma és öt évvel ezelőtt is – szerényebb a megelőző korcsoportokénál.

A háztartásokat méretüket és összetételüket tekintve ugyancsak különböző utazási aktivitások jellemzik. Az egyedülállóak, akikre az idősebb kor is jellemző – függetlenül a „trendi” szingli életviteltől és a kitolódott

házaságkötési szokásoktól –, kevesebbet (29%) utaznak, csakúgy, mint a hat- vagy többtagú háztartásban élő nagycsaládosok (28%). A két 38 évesnél fiatalabb felnőtt taggal rendelkező, gyermekkel azonban még nem rendelkező háztartások ezzel szemben kiemelkedően élénk utazók (50%), csakúgy, mint az egygyermekes, háromtagú háztartások (44%), továbbá a kétgyermekes, négytagú (45%) és a háromgyermekes, öttagú háztartások (49%). Vagyis egy bizonyos határig a gyermekek száma erősen pozitívan befolyásolja az utazási szokásokat.

Az iskolai végzettség hatása nagyon erős. A diplomások igénye (akik persze tehetősebbek is egyben) az utazásra lényegesen magasabb, valamivel több mint 50%-uk utazik belföldön, míg a csupán általános iskolát végzettek életében csak 20%-ban van jelen a belföldi utazás.

A gazdasági aktivitás befolyásoló szerepe is egyértelmű, vagyis a munkaviszonyban állók (foglalkoztatottak) és a diákok élénk utazók, a munkanélüliek a kimaradók, a nyugdíjas vagy éppen más inaktív státuszúak (szülési szabadság, gyed stb.) kevésbé aktív utazók.

Ezzel összefüggésben azok a háztartások, amelyek saját anyagi helyzetüket kifejezetten jónak ítélik meg, igénylik a belföldi utazás élményét, közel 60%-ban tartoznak az utazó háztartások közé, míg a szűkös körülmények között élők szinte nem is utaznak, csupán 14%-uk vesz részt 1–3 éjszakás utazáson, és 7,5%-uk tesz hosszabb utazást.

A belföldi többnapos turisztikai utazások motivációi, 2013 (%)

	1–3 éjszakás	4 és annál több éjszakás	Összes
az utazással eltöltött idő alapján számolt részesedés (%)			
Szórakozás, pihenés, városnézés, természetjárás (rekreáció)	31,8	60,7	46,3
Rokon, barát meglátogatása	55,0	26,7	40,7
Egészségmegőrzés	4,2	4,7	4,4
Konferencia, üzleti út, kiállítás, vásár	1,4	0,5	0,9
Hobby jellegű munkavégzés	3,9	4,2	4,1
Egyéb	3,7	3,2	3,5
Összesen	100,0	100,0	100,0
az utazással eltöltött idő			
Összesen (ezer éjszaka)	29 704	30 192	59 896

Forrás: KSH

Az anyagi helyzethez kötődik a második otthon, nyaraló birtoklása, ami értelemszerűen az utazást élénkítő dolog. A nyaralóval rendelkező háztartások közel háromnegyede utazik, az ezzel nem rendelkezők utazási aktivitása ennek felét sem teszi ki. A személygépkocsi utazást ösztönző szerepe is igazolódni látszik a felvételben, bár a kapcsolat (és a különbségek) nem mérhető a második otthonhoz, igaz, hogy személygépkocsival a lakosság jóval nagyobb hányada rendelkezik.

A tervezési-statisztikai régiók lakosságának turisztikai utazási szokásai is markánsan különböznek, az urbanizáció hatása is jól kimutatható. Budapest (43%) és a Közép-Dunántúl (45%), valamint a nagyvárosok (100 ezer lélekszám felett) lakossága közel kétszer olyan aktivitással utazik, mint az alföldi régióké. Hosszú évek óta és ma is jól látszik a kettészakadt ország, a keleti és a nyugati országrészek, és persze a főváros különbsége. A „kilóó érték” a Nyugat-Dunántúl jelenti a maga 30%-os, tehát átlag alatti értékével. Ennek hátterében áll(hat), hogy ez a térség élénk turistafogadó célpont, és kevésbé szezonális vendégforgalommal jellemezhető, az iránta élénk kereslettel rendelkező mivoltával válik kevésbé kibocsátó térséggé. Itt viszonylag a legnagyobb a turizmus megélhetést biztosító szerepe.

A felsorolt tényezők pozitív és negatív értelemben is erősítik egymás hatását, vagyis például a tanultabb rétegekre jobban jellemző a hagyományosnak mondott családmodell (két kereső és két gyermek), a jobb foglalkoztatottsági és anyagi helyzet és a városban élés, amelyek együtt és külön-külön is olyan életmódot feltételeznek, amelyhez az utazás mint érték sokkal inkább hozzátartozik, mint a hátrányos helyzetű – a keleti régiók kistélepüléseiben élő, képzetlen, munkanélküli, nagycsaládos – háztartásokban élőkéhez.⁷

⁷ További információ: http://www.ksh.hu/nepszamlalas/teruleti_adatok.

3.3. A BELFÖLDI UTAZÁSOK MOTIVÁCIÓI

Ami az utazások indítékait illeti, mindössze két olyan sűrűsödési pont figyelhető meg, amelyek köré a turisztikai célú belföldi utazások rendeződnek: a rekreáció és a barátok, rokonok látogatása, a maguk egyenként 40–40% feletti részesedésével. Ez utóbbi hátterében többek között az áll, hogy az a lakossági réteg, amelynek az utazásra igénye van és az utazásra áldozni képes, a költségkímélő megoldásokat választja, és a szállásköltséget – vagy annak jelentős részét – igyekszik megtakarítani. Mindez persze behatárolja az utazási célok földrajzi megválasztását és az utazás hosszát is, de mégis legalább minimális lehetőséget ad a környezetváltozással együtt járó pihenésre. A többi cél: az egészségmegőrzés és a hobbi jellegű munka csak 4-5%-os súllyal, a konferencia-részvételek pedig mindössze 1,5% körüli részesedéssel vannak jelen. Az is tartósan jelentkező tendencia, hogy amíg a hosszabb utazásokat a szórakozás, pihenés, városnézés, természetjárás (együtt: rekreáció) dominálják, több mint 60%-os súllyal, addig a rövid utazások nagyobbik része (55%-a) rokonlátogatás (4. táblázat).

A turisztikai régiók közül a Balaton az, amely az oda-irányuló utazások motivációs összetételét illetően jelentősen eltér a többi régiótól, elsősorban azzal, hogy természetesen a rekreáció súlya a döntő (76%), a rokon- és barátlátogatások (11%) és az egészségmegőrzés (6%) nagyságrendileg kisebb szerepet játszanak. A Balaton motivációs struktúrájához leginkább a Tisza-tó és az Észak-Magyarország régió hasonlít, bár az előzőnél azért az egészségmegőrzés inkább csak „epizód szerepet” játszik, míg a rokonlátogatás a rövid utazások esetében jelentős. Az egészségmegőrzés főbb helyszínei a Balaton és Észak-Magyarország, bár ez a motiváció a Nyugat-Dunántúlon (8%) és az Észak-Alföldön (6%) is érdemi súllyal van jelen, minden bizonnyal Hévíz és Zalakaros (Balaton régió), Bük (Nyugat-Dunántúl), valamint Hajdúszoboszló (Észak-Alföld) vonzereje miatt.

A belföldi többnapos turisztikai utazások időtartamának megoszlása lakóhely és célrégió szerint, 2013 (%)

Lakóhely \ Célrégió	Balaton	Budapest-Közép-Dunavidék	Észak-Magyarország	Észak-Alföld	Dél-Alföld	Közép-Dunántúl	Dél-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Tisza-tó	Összesen
1-3 éjszakás utazás										
Közép-Magyarország	17,6	24,3	13,2	12,6	10,1	9,5	5,2	5,6	1,9	100,0
Ebből: Budapest	19,8	23,7	12,6	11,5	10,0	10,3	4,1	5,7	2,2	100,0
Közép-Dunántúl	16,4	16,0	3,6	3,8	6,6	34,3	7,9	11,0	0,4	100,0
Nyugat-Dunántúl	32,5	16,9	2,6	0,7	2,2	9,8	7,1	28,2	0,0	100,0
Dél-Dunántúl	15,1	14,6	2,3	1,4	5,2	4,8	50,8	5,7	0,1	100,0
Észak-Magyarország	4,5	20,2	53,0	11,1	2,2	2,3	0,7	2,6	3,3	100,0
Észak-Alföld	5,1	21,6	14,9	40,3	7,2	2,1	1,0	1,1	6,7	100,0
Dél-Alföld	6,0	17,1	8,6	9,5	48,5	5,1	3,2	1,8	0,2	100,0
Összesen	13,8	19,6	14,9	11,7	10,7	11,6	8,7	7,1	1,9	100,0
4+ éjszakás utazás										
Közép-Magyarország	38,5	15,5	9,9	8,7	7,0	7,9	4,7	7,0	0,9	100,0
Ebből: Budapest	38,0	14,6	11,1	10,2	6,6	8,7	4,1	6,1	0,6	100,0
Közép-Dunántúl	28,5	8,2	5,9	9,2	5,8	14,4	7,9	16,2	3,9	100,0
Nyugat-Dunántúl	43,6	10,6	5,6	3,3	6,5	4,6	5,9	18,9	0,8	100,0
Dél-Dunántúl	49,4	11,5	2,6	4,2	4,0	2,4	22,3	3,6	0,0	100,0
Észak-Magyarország	26,8	13,8	26,3	14,8	6,4	3,4	1,9	2,7	3,8	100,0
Észak-Alföld	36,8	11,5	12,2	21,2	5,4	1,8	2,4	6,4	2,3	100,0
Dél-Alföld	26,6	21,2	9,5	5,4	25,5	4,6	3,0	3,9	0,3	100,0
Összesen	36,1	13,8	10,6	9,6	7,8	6,6	5,8	8,1	1,6	100,0

Megjegyzés: lakóhely = tervezési-statisztikai régió, célrégió = turisztikai régió.

Forrás: KSH

3.4. HONNAN HOVÁ UTAZUNK BELFÖLDÖN?

A rövid és a hosszú utazások célpontjai jelentősen különböznek egymástól, és ez valamennyi (statisztikai és tervezési) régió turisztikaikereslet-kibocsátása esetében megfigyelhető. A hosszabb utak tekintetében a Balaton abszolút „piacvezető”, minden régióból ide irányul a legtöbb utazás, súlya 27% (Dél-Alföld) és 49% (Dél-Dunántúl) között mozog. Második legfontosabb helyszíneként minden régió esetében a saját régió jelenik meg, ugyancsak annak következtében, hogy jellemzően a rövid távolságú és viszonylag rövid időtartamú utak valósulnak meg. Az 1-3 éjszakás utak azután még inkább döntően a saját, esetleg a szomszédos régiókba, illetve Közép-Magyarországra, a fővárosba irányulnak. A Balaton a rövid utak tekintetében – kivéve az év harmadik negyedét – a harmadik helyre szorul, részben nyilvánvalóan a rövid szezon következtében (5. táblázat).

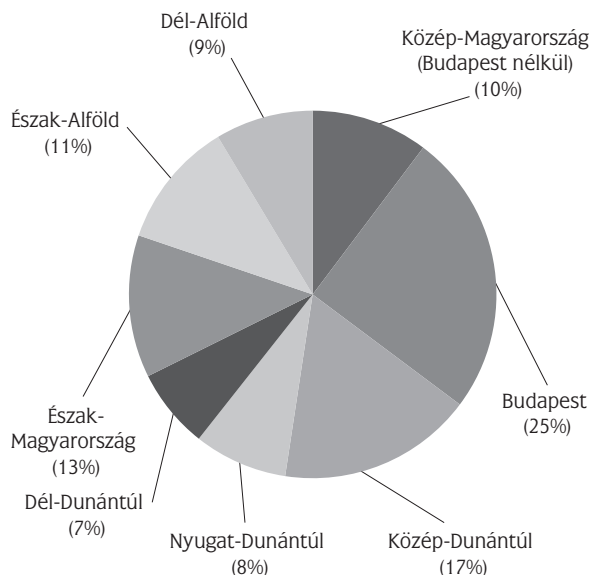
3.5. A BELFÖLDI TURISZTIKAI FOGYASZTÁS JELLEMZŐI

A belföldi többnapos turisztikai célú utazásokra a lakosság 2008 óta egy-egy évben folyó áron 260-280 milliárd forintot költ, a magasabb érték 2008-ban volt jellemző. A külföldre több napra, turisztikai céllal utazók kiadása 305-310 milliárd forint körül ingadozik, és – miközben maga az érték erősen árfolyamfüggő – ez az ingadozás is csak alig érzékelhető. Mindenesetre azt aligha lehet tagadni, hogy a turisztikai fogyasztás volumene összességében csökkenő tendenciát mutat. Ez korántsem meglepő, beleillik a gazdasági folyamatokba, hiszen a munkavállalói, az elsődleges⁸ és a rendelkezésre álló lakossági jövedelmek folyó áron alig változtak, összehasonlítva áron pedig csökkentek 2007-hez képest. A háztartások hazai

⁸ Az elsődleges jövedelem a munka- és a vállalkozói jövedelmeket foglalja magában (forrás: KSH).

1. ábra

A turisztikai fogyasztás megoszlása küldőterület szerint, 2013 (%)

Forrás: KSH

és nemzeti (vagyis az idegenforgalmi egyenleggel korrigált) fogyasztási kiadásai ugyanilyen időbeni visszatekintésben hasonlóan viselkedtek. A lakossági hitelek ismert kritikus helyzete, hozzátevé a megtakarítási pozíciók gyengülését, olyan helyzetet teremtett, amikor a szabadon elkölthető jövedelmek nem gyarapodhattak, és a turisztikai szolgáltatások a javaknak abba a kategóriájába tartoztak és tartoznak, amelyekről az első között lehetett lemondani. Természetesen jelen van ugyanakkor egy olyan szűk lakossági réteg, amelyik ezzel a helyzettel nem kell hogy szembenézzen, ami azt jelenti, hogy a turisztikai szolgáltatások egy bizonyos része iránt 1-2 éve növekedhetett a kereslet. Ezért jeleznek például a kereskedelmi szálláshelyek belföldi forgalmi adatai emelkedő tendenciákat, ez azonban tehát nem jelenti azt, hogy a lakosság szélesebb rétegei számára a korábbiaknál inkább elérhető, életminőség-javító tényező lenne a turizmus.

Rövid és hosszú utazásokra nagyságrendileg azonos összegeket fordít a lakosság, az előbbiekre 125, az utóbbiakra 133 milliárd forintot, és az egy fő egy napjára jutó kiadás is hasonló nagyságrendet (4,2–4,4 ezer forint) képvisel.

A turisztikai kereslet kibocsátása tekintetében Budapest (91 milliárd forint) és a Közép-Dunántúl (44 milliárd forint), tehát a gazdaságilag is legfejlettebb statisztikai-tervezési régiók emelkednek ki, a Dél-Alföld (22 milliárd forint) és a Dél-Dunántúl (18 milliárd forint) az előzőek negyede-fele nagyságrendet képvisel. Az előzőek közé számítható az egymással érintkező (határos)

Észak-Magyarország (32 milliárd forint) és az Észak-Alföld (29 milliárd forint) régió (1. ábra).

Érdeemes azt is áttekinteni, hogy melyik turisztikai régió hogyan részesedik a fenti turisztikai keresletből. A Balaton régió a rövid nyaralási idejére ellenére messze kiemelkedik a többi régió közül, hiszen a teljes kereslet 31%-a (81 milliárd forint) ide irányul. A Balatont Észak-Magyarország követi (33 milliárd forint), majd a Budapest–Közép-Dunavidék régió (31 milliárd forint) következik, de a hangsúly itt a Közép-Dunavidéken van, Budapest elsősorban nem a belföldi, hanem a beutazó turizmusból profitál.⁹ Az Észak-Alföld (28 milliárd forint) és a Nyugat-Dunántúl (25 milliárd forint) közepes súlyt képvisel, az utóbbi szintén sokkal inkább a külföldi kereslet színtere. A Közép-Dunántúl (18 milliárd forint) kisebb szerepet kap, ezt a régiót inkább kibocsátóként lehet számon tartani (6. táblázat).

A Nyugat-Dunántúl és a Balaton régiókban egy-egy belföldi turista naponta 5400 forint körül fogyaszt, az országos átlagnál (4315 forint) 25%-kal többet.

3.6. A BELFÖLDI UTAZÁSBÓL VALÓ KIMARADÁS OKAI

A meglehetősen visszafogott utazási aktivitás, a fogyasztásban elfoglalt méltatlan szerep, az életminőséghez való szerény hozzájárulás, a nem utazás hátterében elsősorban gazdasági, jövedelmi okok, a lakosság eladósodása állnak, majd a halasztott fogyasztási javak pótlása, az adósságok törlesztése előzi meg a rekreációs, turisztikai fogyasztást (az anyagi okok részaránya a turizmusból való kimaradás okai között 49%). Másodikként az érintettek szerint az egészséggel összefüggő indokok szerepelnek (19%), vagy a saját egészségügyi státusz maga, vagy az a körülmény, hogy a háztartásban, családban van olyan személy, aki ápolásra, gondoskodásra szorul, illetve a két ok halmozott, együttes jelenléte idézi elő az utazás szempontjából hátrányos helyzetet. Az utazásból való kimaradás okaiban regionális különbségek nincsenek, az ország keleti és nyugati felében egyaránt a jövedelmi és az egészséggel összefüggő indokok játsszák a fő szerepet. Az Erzsébet-program, a SZÉP-kártya-rendszer, ha eddig szerényen is, de mindenképpen elindíthat, és már el is indított egyfajta felzárkózási folyamatot.

4. Külföldi utazások

A magyar lakosság belföldi turisztikai utazásainak átfogó értékeléséhez hozzátartozik a külföldre történő utazások rövid áttekintése. A belföldi (többnapos, turisztikai célú) utazásokkal párhuzamosan az ország határait átlépő

⁹ A KSH 2013. évi végleges adatai szerint a fővárosi kereskedelmi szálláshelyek vendégéjszakáinak 88%-a a külföldi vendégektől származik.

A belföldi többnapos utazásokhoz kapcsolódó kiadások a lakóhely és az utazás célrégiója szerint, 2013

Régió	Kiadások összesen (millió forint)	Egy fő egy napjára jutó kiadás (forint)
Lakóhely		
Közép-Magyarország	91 020	4296
Ebből: Budapest	64 467	4266
Közép-Dunántúl	44 388	4665
Nyugat-Dunántúl	21 300	4427
Dél-Dunántúl	18 174	3642
Észak-Magyarország	32 411	4128
Észak-Alföld	28 893	4587
Dél-Alföld	22 260	4248
Célrégió		
Balaton	81 288	5426
Budapest–Közép-Dunavidék	31 385	3147
Ebből: Budapest	15 187	–
Észak-Magyarország	33 736	4410
Észak-Alföld	27 542	4327
Nyugat-Dunántúl	24 655	5446
Dél-Alföld	21 007	3797
Közép-Dunántúl	18 496	3384
Dél-Dunántúl	16 753	3857
Tisza-tó	3 585	3392
Összesen	258 447	4315

Forrás: KSH

(egy- vagy többnapos, turisztikai és nem turisztikai célú) lakossági utazások¹⁰ száma meglehetősen nagy, stabilan meghaladja az éves 16 milliós nagyságrendet, és lényegében alig változik, illetve inkább csökkenő tendenciát mutat. Az utazások kétharmada azonban egynapos utazás (napi ingázás), térségileg zömében a határok közvetlen közeléből származik, és ezek motivációja csak kisebb részben minősíthető turisztikainak. A többnapos utazások – amelyeknél éppen a turisztikai motiváció a döntő – száma jellemzően csökken, ami azért annyit jelent, hogy a válság turizmusra gyakorolt hatása még korántsem csegett le. A többnapos külföldi turisztikai utazások során megvalósult fogyasztás nagyságrendje 2013-ban meghaladta a 366 milliárd forintot, és folyó áron határozottan szintén csökken. Ez a hazai gazdaság szempontjából pozitív jelenség, még akkor is, ha inkább jelenti a turisztikai fogyasztásra rendelkezésre álló források némi apadását, semmint ennek a belföldi piacra való áttérődését. Az mindenestre figyelemre méltó, hogy külföldre,

a többnapos turisztikai utazások során nagyobb vásárlóerő áramlik, mint amekkora belföldön marad. Nyilvánvaló cél, hogy az arányok megforduljanak, és ebben igen hatékony eszköz a SZÉP-kártya és az Erzsébet-program.

A lakosság külföldi, többnapos utazásainak száma alig több mint ötöde a belföldi utak számának, mégis többet költenek az utazók külföldön, mint belföldön. Fontos eltérés a két utazási típus között, hogy az átlagos tartózkodási idő a belföldi utazásoknál négy nap (három éjszaka) körül mozog, a külföldi utaknál közel hét nap. Az egy fő egy napjára jutó kiadások különbsége elsősorban abból adódik, hogy a lakosság a belföldi utazásai során 70%-ban térítéssel nem járó szálláshelyeket (barát, rokon által biztosított szállást vagy saját nyaralót, második otthont) vesz igénybe, illetve a külföldi utazásoknál a nagyobb távolság következtében többet költ közlekedésre is. A nagy eltérést az is magyarázza, hogy a külföldre irányuló utazásokhoz sokkal nagyobb mértékben társulnak a szabadidő eltöltéséhez nem szorosan kapcsolódó vásárlások is. A lakosság 2013-ban összességében közel 625 milliárd forintot fordított többnapos turisztikai célú belföldi és külföldi utazásai során termékek és szolgáltatások vásárlására, ami nagyságrendileg hozzávetőleg a lakossági összes fogyasztás 0,4%-ával egyenértékű.

¹⁰ A külföldre történő utazásokat a KSH nem a belföldihez hasonló eljárással, hanem egy annál egyszerűbb módszerrel, ugyancsak mintavételi eljárás alkalmazásával, a valós (schengeni) vagy virtuális (Schengen belső) határokon, 25 kiválasztott helyen, a külföldről való hazatérés alkalmával megvalósított kikérdezésekkel figyeli meg.

A külföldi utazások főbb mutatói, 2008 és 2013

Mutató	2008	2013
Külföldre utazók száma, ezer fő	17 162	15 997
Ebből: egynapos utazók	11 006	11 126
Ebből: turisztikai motivációval utazók	3 417	3 852
többnapos utazók	6 155	4 871
Ebből: turisztikai motivációval utazók	5 390	4 301
Turisztikai céllal külföldre utazók száma összesen, ezer fő	8 807	8 153
Külföldre utazók kiadásai, millió forint	580 741	505 722
Ebből: egynapos utazók	88 896	91 331
Ebből: turisztikai motivációval utazók	19 474	21 082
többnapos utazók	491 845	414 393
Ebből: turisztikai motivációval utazók	445 712	366 192
Turisztikai céllal külföldre utazók kiadásai összesen, millió forint	465 186	387 274

Forrás: KSH

5. Összefoglalás

A belföldi turizmus ma Magyarországon az életvitelben és a gazdaságban még nem tölti be azt a szerepet, amely egy valóban egészséges társadalomban és erősödő gazdaságban megilletné.

A magyar lakosság kétharmada nem engedheti meg magának, hogy családjának, háztartásának legalább egy tagja, évente legalább egy alkalommal turisztikai indíttatásból belföldön utazzon, ami arra utal, hogy a jóllétnek az a fontosnak vélt eleme, amit a turizmus jelenthetne, hiányzik az életéből.

A teljes lakosság körében a turisztikai utazási szokások 2008 és 2013 között nem változtak alapvetően, az utazási aktivitás korántsem élenkült. A változó életkörülmények, a válság hatására módosuló, az utazást befolyásoló tényezők nem ebbe az irányba hatottak. Az, hogy a 2013-tól felbukkanó ellenkező előjelű, szerény, 2014

nyarán is észlelhető, a lakosságot érintő változások mikor válnak markánsabban érzékelhetővé a lakossági turizmusban is, hogy a turizmus mikor tölti be majd azt a szerepet a mindennapokban, hogy mérhető módon kimutatható legyen, hogy az életminőség immanens részévé vált, az majd csak néhány év múlva derül ki.

Felhasznált források

Jelentés a turizmus 2013. évi teljesítményeiről (KSH Kiadványtár, 2014).

Jelentés a turizmus 2008. évi teljesítményeiről (KSH Kiadványtár, 2009).

Magyar Statisztikai Évkönyvek.

KSH Tájékoztatási adatbázis: <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/themeSelector.jsp?&lang=hu>

Eurostat Adatbázis: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>